

Hva psykologer kan bidra med

Cato Grønnerød

Medlem av Testpolitisk utvalg i Psykologforeningen, Universitetet i Oslo
catogro@psykologi.uio.no

Hva slags kunnskap kan vi som psykologer bidra med som er noe annet enn det psykiaterne allerede anvender?

Fire psykiatere : De sakkyndige (fra venstre) Torgeir Husby, Synne Sørheim, Terje Tørrissen og Agnar Aspaas ansikt til ansikt med Anders Behring Breivik i Oslo tinghus. Foto: Lise Åserud /NTB Scanpix

DEBATT : SAKKYNDIGE

Dagens system for oppnevning av sakkyndige fremstår som antikvarisk, sårbart og en trussel mot rettssikkerheten, skrev Anne-Kari Torgalsbøen i marsutgaven, og hevdet at påtalemyndigheten kun ønsket psykiatere som sakkyndige i terrorsaken. Innlegget utløste stor debatt. Statsadvokat Inga Bejer Engh svarte i april at Torgalsbøens innlegg inneholdt faktafeil. Påtalemyndigheten har ingen motstand mot psykologer, hevdet hun. Pål Grøndahl kommenterte at i Norge har psykologer en unik posisjon som sakkyndige i strafferetten. Flere representanter fra Den rettsmedisinske kommisjon skrev i april at Torgalsbøens kraftige kritikk mot rettsvesenet kan gi folk en feil oppfatning av norsk rettspsykiatrisk virkelighet. I mai svarte Torgalsbøen på kritikken. Hun hevder at rettsvesenet velger bort psykologisk fagkunnskap i vurderingen av Anders Behring Breivik.

Debattantene som har kritisert Anne-Kari Torgalsbøen etter hennes innlegg i mars, avviser at det er en profesjonskamp i feltet, noe de mener Torgalsbøen ypper til.

Profesjonskamp

Da er det underlig at Kirsten Rasmussen, Karl Henrik Melle og Tarjei Rygnestad påpeker at retten utpeker de sakkyndige i en konkret sak, og at «Her bør det være kompetanse som avgjør, ikke yrkestittel». Utsagnet tilslører fakta, i praksis avgjør yrkestittel en hel del fordi det stilles krav om at minst én av de sakkyndige skal være psykiater. Det er altså ikke mulig å oppnevne to psykologer, og jeg ser ingen forslag om å innføre noe slikt. Lukter ikke dette profesjonskamp fra psykiaternes side?

Ønsker Rasmussen, Melle og Rygnestad å tone ned aspekter av profesjonskamp, fordi den kan føre til at deres egen stilling i faget blir truet av psykologene?

Jeg kjenner ikke fakta i den konkrete saken rundt sakkyndigrapportene i 22. juli- rettssaken og ønsker derfor ikke å diskutere dette spesielt, men jeg vil ta opp et mer generelt spørsmål. Både Torgalsbøen og Pål Grøndahl hevder at psykologers vitenskapelige kompetanse kan bidra til å høyne kvaliteten på rettspsykiatriske ut-

redninger, men jeg mener vi må spørre litt mer konkret: Hva slags kunnskap kan vi som psykologer bidra med som er noe annet enn det psykiaterne allerede anvender? Jeg er bekymret for at vi forventes å bidra med mer av det jeg vil påstå psykiaterne bruker for mye av, nemlig klinisk skjønn.

De to rapportene

Ut fra mitt kjennskap til feltet ser det ut til at den første sakkyndigrapporten i terrorsaken er ganske typisk for metodikken i rettspsykiatriske vurderinger. De sakkyndige har i stor grad basert seg på klinisk intervju av den tiltalte, sammen med komparentopplysninger, avhørsutskrifter og noen sjekklister (MINI, SCID -I, GAF , MADRS og YMDR). De har altså ikke anvendt psykologiske tester (selv om de påstår at de har «anvendt psykometri», en noe underlig ordbruk), og de har kun gjort atferdsobservasjoner i intervju- og avhørssituasjoner hvor den tiltalte presenterer sine synspunkter.

De sakkyndige bak den andre rapporten har tatt noen andre grep. De har anvendt flere psykologiske tester, og de har gjort atferdsobservasjoner over lang tid. De har også gjort observasjoner i problemløsningssituasjoner (Anders Behring Breivik lærte å spille «Backgammon»), noe som har fellestrekk med grunnleggende tenkning i friresponsmetoder («projektive» metoder). De har også presset ham ved å gjennomføre et over fem timer langt intervju for å se hvordan han takler å bli sliten.

Jeg vil i utgangspunktet ha mer tillit til den andre rapporten enn til den første, fordi den anvender flere ulike og etter mitt skjønn relevante metoder, men jeg kan ikke ta stilling til hva som er riktige diagnoser for Breivik. Til det er saken for vanskelig, noe som har blitt enda tydeligere i løpet av rettssaken. Men jeg mener de to rapportene illustrerer et viktig poeng: Vi kan ta stilling til hva som er god metodikk når vi skal vurdere en persons mentale tilstand. Paul Meehl har uttalt at det ikke er noe annet funn i samfunnsvitenskapene som er så godt forskningsmessig belagt som det faktum at statistisk prediksjon er mer treffsikker enn klinisk skjønn. Alle psykologer skal vite hvordan heuristikker og bias gjør at tenkningen vår blir unøyaktig og noen ganger feil. Dette må få konsekvenser for metodikken man bruker i rettspsykiatriske vurderinger, ved at man utvider metodegrunnlaget for testing og observasjon som standard.

Rettspsykologi

Psykologer har som faggruppe en grunnleggende og grundig utdanning i vurderingsmetodikk, fra normal personlighetspsykologi til abnormalpsykologi og diagnostikk, med psykometrisk teori og teknikker. I tillegg har vi et utvalg av metoder, fra selvrapport til observasjoner og intervju. Vi kjenner

til styrker og svakheter ved metodene, hvordan ulike metoder gir forskjellig type informasjon, og hvordan vi må jobbe med å integrere og vekte data. Denne kunnskapen skal justere det vi opparbeider av klinisk skjønn, slik at vi ikke bare synser eller mener noe, men har mer solide data å forholde oss til når vi skal utrede en persons psykiske tilstand. Her mener jeg vi må komme på banen og ta mål av oss å redefinere feltet rettspsykiatri til også å bli rettspsykologi. Det kan etter mitt skjønn ikke utelukkende være opp til den enkelte sakkyndiges vurdering hva som er riktig metodikk, særlig ikke når man i så stor grad ender opp med å stole så mye på det kliniske skjønn som man tydeligvis gjør.

Ønsker Rasmussen, Melle og Rygnestad å tone ned aspekter av profesjonskamp, fordi den kan føre til at deres egen stilling i faget blir truet av psykologene? Legestanden har ikke vært kjent for å gi fra seg opparbeidede posisjoner og definisjonsmakt med velvilje. Vi må derfor tåle at noen roper profesjonskamp, så lenge vi er trygge på at vi faktisk har et unikt bidrag å komme med.

catogro@psykologi.uio.no